

Tudós fórum

KÖZGYŰLÉS

Május 4-én Lovász László elnöki köszöntőjével kezdődött meg a Magyar Tudományos Akadémia 186. közgyűlése.

Lovász László elnöki megnyitó beszéde

Tisztelt Közgyűlés!

Kedves Vendégeink!

Az idei a Magyar Tudományos Akadémia 186. közgyűlése. Az első, amelynek rövid megnyitó beszédét most én mondhatom el. Ilyenkor a szónokok szívesen nyúlnak vissza a nagy elődök szavaihoz, mérlegelve az általuk akkor elmondottak mai súlyát, jelentőségét és időszerűségét. Kivételesen nem alapítónkat, Széchenyi István grófot szeretném idézni, hanem 126 évvel ezelőtti elnökünket, Eötvös Lorándot. Első elnöki beszédében, 1889. június 24-én, így fogalmazott:

„A cél tisztán áll előttem. Az akadémia alapszabályaiban azt olvassuk, hogy célja a tudomány és irodalom magyar nyelven művelése és terjesztése, történetének szelleme pedig ezt súgja: törekedjünk arra, hogy nemzetünk magyar, de nemcsak magyar, művelt is legyen, s mint ilyen megállja helyét a számban nagyobb, hatalomban erősebb európai nemzetek között. Nagyot haladtunk az utolsó évtizedekben e célunk felé; bátran mondhatjuk, hogy vagyunk olyan jó

magyarok, mint a milyen jó német a német, jó francia a francia és jó angol az angol; európai műveltség tekintetében is magasabban állunk ma, mint ötven éve, de azért ne feledjük egy pillanatig sem, hogy ez irányban az említett nagy nemzeteket még el nem értük. Egész erőnket arra kell fordítanunk, hogy az előttünk haladókkal egy vonalba jussunk. Ezt téve, jobb hazafiak leszünk, mintha a történetünkben és köznépünk életében megőrzött ősi szokásokat túlmagasztalva, azoknak erőltetett felelevenítése által törekednénk nemzeti létünket biztosítani, mert bizony e szokások között van rossz szokás is elég, nem Európába, és nem a mai korbá illő pedig még több... Nem különböző tudományokon dolgoznak e nemzetek; egy az épület, melynek építésén mindannyian közreműködnek. De mivel ez az épület annyira terjedelmes, hogy elkészülni soha nem fog és az idő multával már-már befejezettnek látszó részei is lényeges átalakulásokra szorulnak: van ez egy épületen elég tér mindannyinak tevékenységére... Így a tudományt magáénak mondhatja a német, a

francia, az angol, az olasz és magáénak fogja mondhatni a magyar is, ha mindinkább a tudományok építőmesterei lettek.”

Eddig az idézet.

Azóta sok víz lefolyt a Dunán, és főleg a „rövid” huszadik század első felének szörnyű viharai és második felének gúzsba kötött fejlődése nagy megpróbáltatást jelentettek mindenkinek, így a tudományak is. Azok a kérdések, amelyeket Eötvös Loránd feltett, ma is égetők: hogyan tudunk beilleszkedni a nálunk nagyobb és gazdagabb nemzetek tudományos világába, hogyan tudunk versenyezni és együttműködni, hogyan tudjuk élvezni és gazdagítani az emberiség közös értékeit, a tudást és a műveltséget?

Tudomásul kell vennünk, hogy a tudomány is fontos része a versenyszférának. Része úgy is, mint eszköz a hatékony gazdaság létrehozásához, működtetéséhez, fenntartásához és fejlesztéséhez, de saját pályáján is küzd a sikerért, az elsőségért, az elismertségért. A tudomány nemzetközi versenyének győztese nemcsak saját pályájukon jutnak előre, kapnak tudományos címeket és elismeréseket, hanem eredményeik és tanítványaik révén aktív befolyásolói és alakítói lesznek egy-egy nemzetgazdaság működésének, sikerének – vagy sikertelenségének.

A tudomány versenyében a legfőbb erő az alkotó tudós elkötelezettsége, kíváncsisága, tudni akarása. Legendás példákat ismerünk tudósokról, akik fronton, munkatáborban, igen mostoha körülmények között is alkottak. De azt is látnunk kell, hogy a versenyben való helytállásnak egyre inkább feltétele a legmodernebb felszerelés, az információ, a legújabb módszerek és elméletek ismerete. Ez vezet el az együttműködéshez, melyről Eötvös Loránd is szólt, több mint egy és egynegyed évszázada. Pontosan tudta, hogy az egyes

nemzetek képviselőinek nemcsak hogy jut hely a tudomány „épületében”, hanem ugyanazon az „építkezésen” kell munkálkodniuk. Néhány évtizede lett divat a globalizálódó világról beszélni, pedig a világ sok száz év óta globális világgént működik, csak egyes nemzetek zárkóztak be időnként a maguk alkotta vagy a rájuk erőltetett korlátok közé. Gondoljunk Eulerre, a nagy matematikusra és fizikusra, aki Baselben, Szentpéterváron és Berlinben élt és alkotott; vagy Apáczai Csere Jánosra, aki Hollandiából hozta magával a feleségét és a nyugati műveltséget. A céhlegénynek az otthon befejezett tanulók után külhoni vándorutat kellett tennie, és a fejlett külhoni technikák elsajátítása után hazatérve kellett elkészítenie a céhremeket, hogy felvételt nyerhessen a céhbe. A mai fiatal kutatók nagy része is külföldi vándorútra indul; tegyük meg mindent, hogy itthon tudjanak céhremeket készíteni.

Tudásról és műveltségről is beszélt régvolt elnökünk. Nemcsak saját tudásunk gazdagítása a cél, hanem a tudás átadása, közkinccsé tétele. Nem bújhatunk vélt vagy akár valós igénytelenség mögé; hinni kell abban, hogy a valódi értékekre van fogadókészség és igény a társadalomban. Ha valahol, akkor itt, a Magyar Tudományos Akadémia közgyűlésén el kell mondani, hogy a tudományos kutatás és az oktatás, a kutatóintézetek és a felsőoktatási intézmények nem vetélytársak, hanem egymást feltételező, erősítő és közös célért dolgozó szervezetek. Ugyanígy nem vetélytársak a természettudományok, a humán tudományok és a művészetek, hanem az emberi kultúra egymást kiegészítő dimenziói.

Tisztelt Közgyűlés!

Ma is sokszor hangzik el a szókép az „elefántcsonttoronyba zárkózott” tudósokról és tudományról.

A modern tudomány ezer szállal kötődik a társadalomhoz, a gazdasághoz, az oktatáshoz és a műveltséghez. Az igazság megszállott keresése, az objektivitás és az egzaktság, a néha kegyetlen őszinteség (elsősorban magunkkal szemben!), a mások munkájára való építés és ennek kapcsán annak megbecsülése – mindezek a tudományos kutatás olyan ismérvei, amelyek eredményei nélkül az emberiség ma nem tudna létezni sem. Ha az „elefántcsonttorony” azt jelenti, hogy ilyen elvek alapján dolgozunk, kizárva a napi politika befolyását, a személyes ellentétek érvényesülését, a divatok és gazdasági érdekek nyomását, akkor fogadjuk el büszkén, hogy elefántcsonttoronyban dolgozunk. A bezárkózás pedig számunkra jelentse azt, hogy a tudomány nem engedi birodalmába az áltudományokat, a megrendelésre készülő eredmények igényét, a hamis célok kitűzését, a csalást, az ellenségeskedést és a butaságot, bármilyen nehéz is ezeket kizárni mindennapi életünkben.

Ezek az elvek és munkamódszerek, melyek megtartásához elődeink nagyon nehéz körülmények között is ragaszkodtak, valódi kincset jelentenek; ennek megőrzése, ápolása, fenntartása, fejlesztése és megosztása közös feladatunk. Ebből a kincsből épül a tudomány tornya, amely kiemelkedik az alacsony vagy az átlagos épületek közül, és büszkén vállalható épület.

Tisztelt Közgyűlés!

Befejezésül engedjék meg, hogy röviden szóljak még egy fogalomról: a felelősségről. Magánemberként mindannyian felelősek vagyunk gyermekeinkért, unokáinkért, társunkért, az ő jelenükért és jövőjükért is. Szeretném ezt a felelősséget kiterjeszteni és értelmezni tágabb környezetünkre is. Felelő-

sek vagyunk munkahelyeink, szakmánk színvonaláért, eredményeiért. A tudomány szabadsága egyben kötelezettséget is ró ránk. Nemcsak a közpénzek eredményes és hatékony felhasználásának a felelőssége a miénk, hanem az ismeretek átadásának kötelezettsége és a társadalom igényeinek, kérdéseinek meghallgatása is.

Közhely, hogy a tudomány egyre közvetlenebb szerepet kap a technikai fejlődésben, a társadalmi folyamatok megismerésében, a gyógyításban és az élet szinte minden területén. Ezzel egyidejűleg az emberiség előtt álló kihívások is hatalmasabbak, mint korábban bármikor. Konfliktusainkat nem oldhatjuk meg többé világháborúval; gazdasági-technikai fejlődésünk káros következményei felett nem hunyhatunk szemet; túlnépesedési problémáinkon nem segít a tömeges kivándorlás; eszmék terjedését nem tudjuk moderálni, legyenek azok magasztosak vagy ordasak. Hogy pozitív példát is említsek, az Európai Unióban először próbálnak olyan nemzetek együtt dolgozni és haladni, amelyek ezer éve szörnyű konfliktusok között éltek; mennyi itt a feldolgozásra váró gazdasági, jogi, szociológiai és történelmi kérdés!

Mindezek a kihívások a tudomány részvétele nélkül kezelhetetlenek. A tudósok felelőssége nemcsak az, hogy megismerjék, leírják a folyamatokat, nemcsak az, hogy új eljárásokat dolgozzanak ki a társadalom és a gazdaság fenntartható működtetésére, de mindezt meg is kell értetniük, el kell fogadtatniuk a döntéshozókkal és a társadalommal. Szeretném elérni, hogy munkánknak ez a megközelítése ne csak jámbor óhaj maradjon; ez az Akadémia nagy feladata, és ehhez kérek támogatást Önöktől, a döntéshozóktól, az egész társadalomtól.